

РЕЦЕНЗИЯ

по конкурса за доцент по научната специалност 01.01.12 Информатика (информационно моделиране на фолклорното наследство), обявен в ДВ, бр. 16/24.02.20012 г.

с единствен кандидат д-р Константин Зв. Рангочев,
гл.ас. в Институт по математика и информатика

от д-р Маргарет Драганова Димитрова,
доцент в СУ „Св. Климент Охридски“, Факултет по славянски филологии

Константин Рангочев е завършил българска филология през 1985 г. и е специализирал през 1986 г. математическа лингвистика във ФММ на СУ „Св. Кл. Охридски“. Още от студентските си години той проявяваше интерес към възможностите за използване на точни методи в хуманитаристиката, от една страна, а от друга, последователно се занимаваше с български фолклор и отделяше много време на теренните проучвания и техния анализ. Защити през 1994 г. докторска дисертация “Структурни особености на епическия текст (по материал от българския юнашки епос)” с научен ръководител ст. н. с. II ст. д-р Радко Павлов и научен консултант проф. дфн Тодор Ив. Живков, в която прилага методи от лингвистиката, лингвистика на текста, статистиката при изследване на българския юнашки епос. Това е един нов подход за българската наука, който позволява да се видят нови страни на българската фолклорна култура и менталност и който отхвърля стари предвзети тези, частични нерелевантни наблюдения и интуитивни заключения.

Така К. Рангочев посвещава редица статии и изследвания в една пионерска област: приложението на нови методи, на точни методи в изследването на народната култура и фолклор и научната обработка на големи масиви от данни чрез средствата на информатиката и статистиката. Това е според мене един продуктивен подход, защото именно чрез тези средства може да се структурира и обработи достатъчно голям обем от данни, така че да се постигнат обективни резултати, да се разколебаят някои идеологеми и да се посочат редица неточности. Методите, които той използва, дават

възможност за верифициране на научните изводи, което е изключително ценно като модел на научен подход в хуманитаристиката.

Д-р Рангочев е един от редките случаи, в които учен, отлично познаващ особеностите на фолклорната култура, се специализира в областта на точните науки, така че да може да подбере от техните възможности онези методи и подходи, които най-прилягат на изследваните обекти. Опитът ми досега от съвместната ми работа с информатици е, че е най-трудно да направим превод от жаргона на едното научно поле на жаргона на другото, от което произтичат множество недоразумения и несполуки. Този проблем успешно се избягва при работа с колеги като д-р Рангочев, който владее и двата жаргона и може бързо и адекватно да прецени какво от постиженията в едното поле може да се окаже полезно за другото.

Константин Рангочев има 96 публикации, от които 88 са излезли след защитата на докторската му дисертация. Те ме убеждават, че българското фолклорно наследство, българската народна култура и менталност могат да бъдат обективно описани и анализирани само в резултат на продължителна, търпелива, професионална и времеемка работа на терен, т.е. в резултат на дълги разговори и наблюдения на носителите на фолклора и народната култура. Само така може да бъдат отхвърлени прибързани и повърхностни тези за начина, по-който българите възприемат историята, народността, религията, другите. Именно последователната и професионална работа на терен и познаването на детайлите на народните поведенчески модели дават възможност на д-р Рангочев не само да опише вярно отделни явления, но да направи и значими обобщения за формите и начините на набавяне на сакралност, за историческото и епическото съзнание, за представите и проявите на героичното битие на българина, за присъствието на религията и Библията в народните представи. Участието ми в конференции заедно с него ме убеди, че неговите постановки и хипотези се възприемат с интерес от колегите и често докладите му или изказаните от него мнения в дискусиите тласкат научното дирене в нови посоки.

В конкурса за доцент, обявен от Института по математика и информатика, д-р Рангочев кандидатства с 23 публикации, излезли от печат от 1995 г. до 2011 г., като половината от тях са публикувани от 2009 г. до днес. От тях 10 са в съавторство. Девет от публикациите са на английски, така че представят успешно българските научни занимания в световното научно пространство. Три от тях са в международни списания,

други са в утвърдени български издания. Те обхващат един широк спектър от подходи за анализ и представяне на български фолклорни обекти и знания: цифрови библиотеки, системен анализ, културологични модели, лингвистични структури. Особен интерес за мене представляват статиите под номера 8, 9, 10 в списъка, тъй като в тях за първи път в рамките на информационното моделиране на българския фолклор се прави анализ на различни по тип образи, като се отчитат начинът на събиране на информацията и съхранението ѝ, начинът на описание на обектите – все технологии, които може да повлияят върху интерпретацията на събраната информация. От особена важност за бъдещото създаване на архиви с такъв тип информация е посочената от К. Рангочев слабост на фолклористичните изследвания - построяването на класификационните схеми по жанров, често изкуствено наложен на обектите, признак, което може да подведе изследвателя и той да разчете погрешно „езика“ на своите „свидетели“ (обекти на изследване). Смятам за добра основа за бъдещи изследвания разработената онтология на българските фолклорни обекти, като са формулирани маркери на обектите, в резултат на които е възможно те да бъдат класифицирани по единни принципи и да бъдат анализирани от различни гледни точки. Един такъв подход обективно показва сложния характер и хетерогенност на фолклорното знание и предупреждава, че еднозначните формулировки и дефиниции за неговата същност изкривяват представата ни за духовните богатства на българската културна история и настояще. Непредубедеността на предлагания подход позволява да бъдат осъзнати и в бъдеще детайлизирани нови, непознати, дори неподозирани семантични връзки между фолклорните обекти. Така тези разработки на К. Рангочев и неговите колеги разчупват стари стереотипи на научно, понякога предубедено мислене, и откриват нови пътища за изследване и формират нови идеи за привидно познати страни на българската култура, менталност и изкуство.

Перспективни за бъдещи изследвания са статиите, предлагащи архитектура на цифрова библиотека за българска народна култура (1-7 в списъка). Те са създадени в процеса на работа по научен проект, подкрепен от Фонд за научни изследвания на МОМН. Те именно показват, че проектът е дал добри резултати. Построяването на такава архитектура е възможно само при отлично познаване на спецификите на фолклорната култура, представи, мислене. Работата на К. Рангочев по този проект ни убеждава, че тъй като той анализира тази култура не умозрително, а чрез познаване на информация от първа ръка, чрез достатъчно дълго и внимателно вглеждане в проявите

на тази култура, а не по вторични източници, той е способен да предложи механизми за обективното ѝ и многостранно представяне, така че информационните продукти да отговорят на различни нужди на потребителите, да може фолклорното съдържание да бъде точно структурирано с възможност за обективно аотиране и индексирание. Предлаганата архитектура дава възможност за надграждане и гъвкаво адаптиране към спецификата на нови обекти и евентуални нови нужди и дирения на потребителите. Ценно е това, че предлаганата цифрова библиотека е направена така, че да не остане затворена сред стените на научния обмен и жаргон, а да може да се използва за обучение, така че да зададе у обучаемите високи критерии за информационно представяне на културни феномени и да запали траен интерес у тях към подобна проблематика. Чрез работата по този проект учените използват специализираното знание, за да отговорят не само на тясно научен, а и на по-широк обществен интерес и по този начин да спомогнат за разбиване на остарели и неадекватни на нашето време стереотипи на мислене.

Друга област, в която д-р Рангочев има принос, е използването на информационните технологии за лексикален анализ на терминология и идиоматика, характерни за фолклора. Това е един важен и същевременно неразработен проблем. Досега у нас има малко разработки, отговарящи на съвременното равнище на общата лингвистика, компютърната лингвистика и етнолингвистиката, а в международен мащаб такъв проект не е правен за български фолклорни текстове. Една от причините е липсата на добре структуриран корпус от данни, в която отделните явления да са добре описани и класифицирани. Един такъв продукт би бил полезен не само за лексиколози и етнолингвисти, но и за специалисти по терминология, култура, разговорна реч, семантика, народопсихология, етнология, етимология. Публикациите на К. Рангочев в това отношение са принос не само към изредените полета на знанието, но и са заслужаващ доверие образец, как може да бъдат разработвани информационни продукти за целите на хуманитарните и социалните науки. Анализът на един такъв добре структуриран лексикален масив е показателен за начина на мислене и общуване на различни групи от българското население (срв. например публикация 15). Ценно е например, че К. Рангочев прави извод за аксиологичната скала, за системата от ценности на социума, който използва изследваната номенклатура от названия. Авторът надскача обичайното за традиционната лингвистика позитивистично описание на лексемите и се интересува от отношението на говорещите към тях, от аксиологичните

им параметри. Така работата му е принос не само към изследване на заемки, адаптация, начини на формиране на терминология, но и на начина, по който определени общности изграждат и изявяват своята йерархия от ценности.

Системният анализ на конституентни категории в българските етнологии, фолклористични, исторически и социологични изследвания предлагат нов фокус на проучване на континуума на българската народна култура и фолклор. Мисля, че една от силните страни на научните постановки на К. Рангочев, която според мене има важно методологическо значение в процеса на обнова на научните парадигми, е заключението му, че е опитите да се (ре)конструира „класическа Античност”, „класическа фолклорна култура”, „класическа старобългарска литература/култура”, противопоставена на некласическата, води до пренебрегване на важни черти на българското духовно пространство. Използвайки методи, подходи, терминология на точните науки, доказвайки, че българската фолклорна култура има система, в която доминират дисипативни структури, той показва, че динамиката е конституентна черта на тази система, а не недостатък, и това трябва винаги да се има предвид при анализирането и оценяването ѝ (вж. публикации 13, 14, 16, 21). Чрез този подход той успешно обяснява как и защо едни форми на изказ, едни фолклорни текстове се заменят с други в различни периоди, как се формират и променят поведенческите стереотипи в българска среда. Намирам за особено сполучлива идеята му да изследва начините и формите на „набавяне на сакралност“. Важното за мене е, че изследователските му постановки и хипотези не са резултат от „прилагането“, „адаптирането“ на предвзети теории и методологии към българския материал, а на това, че той го е проучвал дълго и многостранно и го познава из основи, пиейки вода от извора. Опирайки се на конкретни факти и на различни типове модели, той с основание предупреждава, че „моделирането, като основно занятие на етнологите, крие в себе си една огромна опасност – възможността за изчезване и/или подмяне на основния обект на изследването и замяната му с друг модел“. Така той аргументирано критикува неадекватното – на материала – изграждане на „метамодели”, „метаструктури”, „метаезици” от типа „Пълен български съновник”, „Пълен български празничен календар” (вж. статия 21 в списъка).

В публикация 11 е показано как дългогодишният опит на отлично подготвения теренист, който при това познава и материалите на българските възрожденци, му помага да открие базисни черти на интернетната комуникация. Сравняването с устната

комуникация, със записи на т. нар. „блажен фолклор“ например, му позволява да анализира както приемствеността, така и новото в съвременните форми на комуникация и оттук да направи изводи за тенденциите, потребностите, очакванията, действията, начина на мислене и действие на участниците в интернетното общуване.

Ценна страна на разработките на д-р Рангочев е стремежът към диалогичност с различни среди, търсене на обмен на идеи, мотивация, приложение на разработваните информационни продукти с хората, работещи в сферата на електронното обучение, културен и етно-туризъм, музеите

Списъкът на публикациите на К. Рангочев доказва, че той успешно е завършил не един проект, в който е показал уменията си да работи в екип. Ще подчертая факта, че той е ръководител на един международен проект по европейската програма INTAS. Участието ми в конференции, на които са изнасяни доклади от участниците в този проект, ме убеди във високото качество на работата по проекта и взаимното допълване на изследователските полета, интереси, методи на изследване на добре подбрания международен екип, който д-р Рангочев ръководеше.

Свидетел съм на големия интерес на студентите към избираемите курсове: Средновековно културно пространство, Средновековие и сакралност и Основи на краезнанието, които К. Рангочев съвместно с д-р Малчев чете във ФСлФ на СУ „Св. Кл. Охридски“ от 2003 г. досега. Чрез тях нашите студенти имат възможност да се запознаят с нови гледни точки и автентични материали. Курсовете очертават важни проблеми по привлекателен и достъпен начин за студентите начин. И което е по-важно – те ентусиазират младите хора сами да правят изследвания, дават им нужния инструментариум да анализират явления, които те наблюдават в живота си, в срещите си с различни хора и явления от съвременната култура. Някои от тях по-късно (след приключване на семестъра) се изграждат като добри теренисти по време на експедициите, водени от двамата преподаватели.

Накрая не мога да не отбележа, че публикациите на К. Рангочев се използват активно от научната общност, за което свидетелства приложеният от него списък с цитирания. Ще добавя, че се използват и сборниците, на които той е съставител.

В заключение, като имам предвид важните методологически приноси на д-р Константин Рангочев, разработването на нови интердисциплинарни полета, успешното

прилагане на методи на точните науки, на информатиката в изследването на българската народна култура и фолклор, обосноваването на нови гледни точки към познати, но и към редица слабо изследвани явления и обекти, с пълна убеденост предлагам на уважаемото жури и уважаемия научен съвет на Института по математика и информатика да присъди научното звание доцент на единствения кандидат в конкурса, гл. ас. Д-р Константин Звездомиров Рангочев.

18.05.2012

гр. София

Подпис: